

Hartmann, Antonín

[Irmscher, Johannes. Altsprachlicher Unterricht im faschistischen Deutschland]

Sborník prací Filozofické fakulty brněnské univerzity. E, Řada archeologicko-klasická. 1968, vol. 17, iss. E13, pp. 233-234

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/109554>

Access Date: 16. 02. 2024

Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

vyložené v samostatné úvaze (česky rovněž v překladu Vysokého r. 1945) působí přesvědčivě a i po staletích znějí stejně svěže a aktuálně jako v době, již byly určeny. Plutarchos žádá, aby ani žena neměla svůj oldoučený citový život, nýbrž se sdílela s mužem „o práci i zábavu, starost i radost“, a odsuzuje muže, který „svou ženu omezuje a utahuje, jako si hubený člověk dává utahovat prsten, o němž se bojí, aby mu nespadal s prstu.“ Stejně jednoduchý je Plutarchův poznatek, že neexistuje žádné spojení bez oboustranného přizpůsobení, ale stejně těžké je vyvodit závěr v životní praxi.

Plutarchův spisek má fikci nepřímého dialogu, který reprodukuje Plutarchův syn. Tento významný dialog se prý konal o pouti, kterou podnikli krátkce po svatbě otec s matkou a s důvěrnými přáteli k slavnosti do Thespií, aby obětovali Erótovi, když došlo mezi jejich rodiči k jakési neshodě. Podnět k rozhovoru dal spor kolem otázky, má-li se mladý krasavec Bakchon oženit s krásnou a bohatou vdovou, ale jinak naprosto bezúhonnou Ismenodorou. Autor, který přebral vnější rámec dialogu i četné myšlenky z Platónova Faidra, se nepokouší o napodobení kouzelné scenerie, jež má působivě naladit duše rozmlouvajících, aby se — podle vlastních slov — nestal směšným, a nedosahuje oné vnitřní dynamiky, s níž myšlenkový postup spěje k vyvrcholení. Ale přesto se Plutarchovi podařilo dodat i když jen vnějšími prostředky dialogu dramatického napětí, jež je v závěru vystupňováno na způsob happy endu zprávou o uzavření sňatku Ismenodory s Bakchonem.

K překladu je připojeno poučení o Plutarchově životě a díle a poznámky, které umožní i laikovi — a tomu je vlastně překlad určen — pochopit obsah.

Knížka sličně vypravěná Ivanem Dobrorukou bude četbou příjemnou pro starší, kteří si na vlastních zkušenostech mohou ověřit správnost Plutarchových závěrů, užitečnou a poučnou pro mladé, aby je náhlá vichřice, „jež nese s sebou příval lásky a touhy“, nezastihla nepřipraveny, protože ani „neotuzilé tělo nesnáší slunce ani nepřipravená duše neunesse lásku.“ Přispěje k tomu i překlad Vysokého, který bez újmy na filologické přesnosti a bez zbytečných volností tlumočí antický originál, přesto či právě proto, že je klasickým filologem, s citlivým porozuměním. Překlad Vysokého je vzácným dokladem překladatelské odpovědnosti, jež odolává lákavému pokušení zahalit pravdu, jež zní drsně, líbivým rouchem, odpovědnosti, které se ochotně vzdávají ti, již žádoucí znalost jazyka originálu a poctivou práci nahrazují hrou a obratností slovního výrazu.

Antonín Hartmann

Johannes Irmscher, Altsprachlicher Unterricht im faschistischen Deutschland. (Zvláštní otisk ze sborníku Jahrbuch für Erziehung und Schulgeschichte, Jahrg. 5/6, 1965/66). Akademie-Verlag Berlin 1966. Str. 223—271.

Irmscherova studie je prvním pokusem o postižení vývojového postupu, jímž fašismus pronikal do vyučování klasickým jazykům na středních školách v Německu, pokusem o to těžším, že vůbec celá kulturní politika fašistického Německa v oblasti vědy a kultury není dosud prozkoumána a osvětlena. Autor ukazuje, že vyučování klasickým jazykům bylo v rozhodujících letech 1932 a 1933 na starém humanistickém gymnasiu typu Humboldtova i na ostatních typech vzniklých jako důsledek kompromisního řešení v defenzivním postavení. Klasičtí filologové jako vůbec většina středoškolského učitelstva byli konzervativní.

V klasické filologii jako vědě o klasickém starověku, zahrnující v sobě různé specializované disciplíny, převládaly tehdy dva hlavní proudy, a to historismus, jemuž Wilamowitz určoval za cíl pochopit řecko-rímskou kulturu v její podstatě i všech projevech jejího života, a tzv. třetí humanismus, který pod vlivem vůdčí osobnosti Wernera Jaegera viděl v antice veliký vzor pedagogický. Oba tyto proudy, jichž obsah nebyl vždy zcela jasný a zřejmý, dobře hověly některým měšťanským kruhům výmarské republiky a byly někdy pro ně náhražkou náboženství. Nemělo tedy ani gymnasiální učitelstvo jasnou a pevnou ideovou koncepci pro svou práci při výchově velké části budoucí inteligence.

Neměli ji však ještě před rokem 1933 ani ti, jichž myšlení už bylo zcela v zajetí „nacionálně socialistické“ ideologie. Autor sleduje především, jak se tato koncepce vyvíjela, na druhém místě pak, jak ovlivnila školskou organizaci a metodu vyučování.

V historismu, nuceném vývojem stále naléhavěji k apogetice existence klasické filologie, byla nejpříznivější půda pro důkazy o užitečnosti věd o antice pro společnost za nové politické situace. Bylo ovšem potřeba, aby tyto vědy, zejména ovšem vyučování klasickým jazykům na školách byly naplněny „novým“ duchem. A tak po roce 1933 pronikal nacismus a jeho nejzrůdnější forma rasismus i do vyučování latině a řečtině.

Méně hladké bylo vypořádání s třetím humanismem, protože ten jasně formulovaným cílem „intenzivního styku klasických studií se současnou kulturou“ přesáhl omezenou oblast klasické filologie a uplatnil svůj vliv na značnou část, zejména mladé generace filologů, z nichž někteří už smýšleli nacisticky. Mnoho rysů se na němjevilo jako příbuzných nacionálnímu socialismu, avšak už sama podstata humanismu a některé jednostranně liberalisticky chápané a vykládané myšlenky o duchu jakožto jediném principu moci určující veškerý život ve státě byly nacismu cizí. A tak snaha W. Jaegera a jeho spolubojovníků učinit ideovou koncepci třetího humanismu založenou na výchově člověka k státnosti základem nacistického gymnasia ztroskotala. Werner sám odešel roku 1936 na universitu do Chicaga.

V téže době se už také začíná uplatňovat vlastní nacistická koncepce výchovy a výuky na střední škole a místa klasických jazyků v jejím ideovém a organizačním plánu, jak ji načrtl roku 1935 drážďanský školský pracovník Walter Eberhardt v článku „Die Antike und wir.“ Jeho hlavní myšlenkou je: politický život v nacionálně socialistickém Německu je obrozením antiky, ideálem je raná řecká polis s jejím cílem vychovat člověka, aby svůj hlavní zájem převedl od soukromého života k národu a státu. Vyučování klasickým jazykům bylo začleněno do „nacionálně politické“ výchovy. Byly pořádány konference, pořizován výběr četby, jež měla pěstovat politickou a brannou kázeň a odhodláni obětovat se za vůdce a za národ a ukazovat, že úpadek antických států byl zaviněn míšením ras a uvolněním svazku s půdou. Z řeckých autorů byl zvlášť doporučován Platón, Homér („nejstarší projevy nordického ducha“), Aischylos („lida rasy“), Sofoklés („nordická idea krve“), Thúkydídés, z římských Cato, Livius a Tacitus. Odmítání byli elegikové, Horatius, Vergilius a Cicero.

Podivné je, že s reformou školy čekali nacisté dlouho. Důsledky jejich ovládnutí státu v organizační struktuře školství se uplatnily teprve až v letech 1937 a 1938. Tehdy byla „vyšší škola“ (Oberschule) určena za hlavní typ střední školy s latinou jako druhým, případně jako třetím cizím jazykem a gymnasium ponecháno jako vedlejší typ. Reforma nebyla provedena úplně a důsledně, protože s vypuknutím války nastaly vůdčím nacismu jiné starosti.

Čtená metodická pojednání vycházející v nakladatelství B. G. Teubner v Lipsku v řadě „Neue Wege zur Antike“ obsahují diskusi praktiků o metodě vyučování klasickým jazykům, diskusi, která nebyla vyvolána politickými změnami po roku 1933 a novými plány na reformu školství, nýbrž byla už delší dobu živá. V celku se v diskusi uznává nutnost dát přednost vniknutí do skutečného ducha antiky a zprostředkování jejího výchovného obsahu před gramatickýma formálním vzděláváním. Její ráz je věcný a praktický. Nacistický duch se v ní projevuje spíše jen vnějšíkově na začátku a na konci článku v obligátních poklonách tehdejšími držitelům moci.

Irscherova práce dobře splňuje úkol, který jako prvoradá požadavek v mezinárodním měřítku už v roce 1950 položil tehdejší generální ředitel organizace UNESCO Jaime Torres Bodet, totiž prozkoumat původ a počátky fašismu a nacismu. Autor shromáždil množství dokladů roztroušených po časopisech, sbornících, zprávách, obsažených v projevech školských a pedagogických pracovníků různých stupňů, učitelů, inspektorů, zástupců učitelských organizací a v úředních výnosech. I po letech je možno v nich tu a tam rozeznat strach o vlastní existenci, ponižující snahu vlichotit se v přízeň rostoucí moci i sebevědomou jistotu dravého nacismu zpitého čerstvým vítězstvím. Nebýt válečných zkušeností přešel by čtenář většinu s pocitem útrpnosti nad plobluzením lidského ducha a s lítostí, že myšlenky toho druhu mohly být vysloveny také vzdělanými lidmi. Škola se ve většině svých zástupců, tedy i klasických filologů, jak na závěr autor tvrdí, distancovala od vědomého zneužití výchovných hodnot antiky.

Antonín Hartmann

Řecké a latinské studie v Československu v edici Novinky literatury, Společenské vědy, řada VI: Jazykověda — literární věda. Vydává Státní knihovna ČSSR, Ústřední bibliografické středisko v Praze.

Po Bibliografii řeckých a latinských studií v Československu za léta 1951—1960, kterou vydala r. 1966 Státní knihovna ČSSR, chopila se tato instituce od r. 1966 i vydávání ročních bibliografických přehledů o antických a latinských středověkých studiích a nahradila tak čtvrtá čísla Zpráv Jednoty klasických filologů, jež v letech 1962—1965 obsahovala roční bibliografie za léta 1961—1964. Forma bibliografických přehledů, redigovaných dále velmi pečlivě Ladislavem Vidmanem, zůstává beze změny, jiná je nyní pouze jejich obálka a jiný je kromě vydavatele i distributor — Poštovní novinová služba. Bibliografie za rok 1965, která vyšla r. 1966 v Novinkách literatury, v VI. řadě společenských věd, věnované jazykovědě a literární vědě, měla číslo 6,